

Το κομματικό σύστημα και το φάντασμα του μισού Αντρέα

ΖΟΥΜΕ ΤΗΝ ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΦΑΣΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΙΚΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ; ΠΟΛΛΕΣ ΦΟΡΕΣ ΕΧΕΙ ΑΝΑΓΓΕΛΘΕΙ ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ. ΩΣ ΤΩΡΑ, ΟΙ ΠΡΟΦΗΤΕΙΕΣ ΕΧΟΥΝ ΔΙΑΨΕΥΣΤΕΙ. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΖΩΗ ΠΕΡΑΣΕ ΑΡΚΕΤΕΣ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ ΑΦΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΑΦΟΡΗΤΗΣ ΠΑΡΑΚΜΙΑΚΗΣ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑΣ, ΤΑ ΚΟΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΗΓΕΣΙΕΣ ΛΟΙΔΟΡΗΘΗΚΑΝ ΑΝΕΛΕΗΤΑ, ΑΛΛΑ ΤΟ «ΣΥΣΤΗΜΑ» ΑΝΤΕΞΕ. Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΑΠΟΤΡΕΠΕΙ ΤΙΣ ΕΥΚΟΛΕΣ ΠΡΟΦΗΤΕΙΕΣ, ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΑΠΟΚΛΕΙΕΙ ΤΟ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΟ

Γράφει ο Γιάννης Βούλγαρης

Κάθε άλλο μάλιστα, καθόσον οι τάσεις αποδόμησης και οι τάσεις διατήρησης βρίσκονται πλέον σε μια ασταθή ισορροπία. Ποιες είναι όμως οι μεν και ποιες οι δε;

Οι τάσεις αποδόμησης αποτελούν άθροισμα του γενικού φαινομένου κρίσης των κομμάτων στις δυτικές κοινωνίες και της ιδιαίτερης εθνικής πολιτικής φάσης. Οι γενικές τάσεις είναι γνωστές. Χαλαροί δεσμοί με τους πολίτες: μειώνονται τα μέλη, μειώνεται η «ψήφος ταύτισης», αυξάνεται η κινητικότητα της ψήφου, αυξάνεται η σημασία άλλων συλλογικών υποκειμένων (ομάδες συμφερόντων, ΜΚΟ, κινήματα κ.λπ.). Αλλαγή της οργανωτικής δομής: συγκέντρωση της εξουσίας στις ηγεσίες, καθοριστικό βάρος των επαγγελματιών της επικοινωνίας, περιθωριοποίηση των οργανώσεων βάσης και του μηχανισμού. Προσωποποίηση της πολιτικής, εξάρτηση από τα ΜΜΕ και τη δημόσια χρηματοδότηση. Επιλογή ενός όλο και πιο χαμηλού επιπέδου πολιτικού προσωπικού. Εξομίωση φυσιογνωμίας, πολιτικής και συμπεριφορών ιδίως μεταξύ των κομμάτων εξουσίας, έλλειψη εναλλακτικότητας και διαφοροποιημένων κυβερνητικών προτάσεων. Φθίνουσα κυβερνητική αποτελεσματικότητα. Συχνή εμπλοκή σε φαινόμενα διαφθοράς και κατάχρηση εξουσίας.

Παρά ταύτα, λίγες είναι οι περιπτώσεις συνολικής κατάρρευσης του κομματικού συστήματος (Ιταλία), κατάρρευσης άλλοτε κραταιών κομμάτων (Γαλλία, Καναδάς, Ν. Αφρική) ή δραστηκών αυξομειώσεων (Γάλλοι σοσιαλιστές). Και τούτο γιατί τα κόμματα εξακολουθούν να διεκπεραιώνουν βασικές πολιτικές λειτουργίες οι οποίες δεν μπορούν να υποκατασταθούν από άλλους θεσμούς ή συλλογικά υποκείμενα. Εξακολουθούν να υπερέχουν ως οργανισμοί που έχουν διάρ-

κεια και συνεχή δραστηριότητα, ως πολιτικά κέντρα σχεδιασμού του γενικού συμφέροντος, σύνδεσης πολιτικής και γνώσης, πολιτικής και ιστορίας.

Τάσεις αποδόμησης

Οι γενικές τάσεις εκφράζονται με ιδιαίτερο τρόπο σε κάθε χώρα αναλόγως της συγκυρίας. Πιστεύω ότι τα ελληνικά κόμματα σήμερα δοκιμάζονται περισσότερο από μια κρίση πολιτικής αποτελεσματικότητας, παρά αντιπροσωπευτικότητας της κοινωνίας. Θέλω να πω ότι συγκριτικά, τα ελληνικά κόμματα εξακολουθούν να έχουν ικανοποιητική ικανότητα σύνδεσης, αντιπροσωπευσης και κινητοποίησης των πολιτών. Σε λίγες, πράγματι, ευρωπαϊκές χώρες τα κόμματα έχουν τη δυνατότητα να κάνουν μαζικές συγκεντρώσεις όπως αυτές που έγιναν στην Ελλάδα στις πρόσφατες εκλογές. Σε εξίσου λίγες όμως χώρες θα συναντήσουμε τέτοια πολιτική αφαρία και κυβερνητική απραξία όπως αυτή που ζούμε τώρα. Γεγονός που πιστοποιεί ότι τα ελληνικά κόμματα (ιδίως τα μεγάλα) πιάσουν πρωτίστως στο επίπεδο της παραγωγής πολιτικής, της κυβερνητικής αποτελεσματικότητας και της ηγετικής ικανότητας. Σημειώνουμε χωρίς να επεκταθούμε ότι οι δύο όψεις του φαινομένου (ικανοποιητική αντιπροσωπευτικότητα - μεγάλη αναποτελεσματικότητα) όχι μόνο δεν είναι αντιθετικές, αλλά συνarτώνται. Σε κάθε περίπτωση, το πρόβλημα σήμερα συνίσταται στην εμφανή αδυναμία του συνόλου των κομμάτων να ανασυνταχθούν και να διευθύνουν τον νέο εθνικό πολιτικό κύκλο που έχει ανοίξει με την επιτάχυνση της παγκοσμιοποίησης και την ένταξη στο ευρώ. Αδυνατούν να ανανοηματοδοτήσουν την πολιτική τους δράση, τις ιστορικές ταυτότητες και την προγραμματική «φιλοσοφία» τους. Αιωρούνται μεταξύ του πολιτικού ύφους της μεταπολιτευτικής περιόδου και του «μιντιακού» μύλου που όλα τα αλέθει στον ίδιο κυλό. Καταλήγουμε έτσι σε ένα κομματικό σύστημα βραχυκυκλωμένο και ακινητοποιημένο μεταξύ των πολλαπλών, συχνά αντιφατικών αναγκών και προκλήσεων. Η κρίση αφορά πρωτίστως στα κόμματα εξουσίας, αφενός γιατί διευθύνουν εναλλάξ το κράτος, αφετέρου γιατί η ηγετική ικανότητα είναι περισσότερο απαραίτητη για τη συνοχή και τη δυναμική τους.

Ο συνδυασμός ικανοποιητικής αντιπροσωπευσης και κ ρ α υ α λ ε α ς αναποτελεσματικότητας καθιστά πιθανότερο,

η απογοήτευση και η δυσaréσκεια των πολιτών να μην εκφραστεί με την αποχή και την αδιαφορία αλλά με την αποδοκιμασία. Ψήφος ενεργού διαμαρτυρίας προς άγνωστη ή πρόσκαιρη κατεύθυνση είναι το πιο πρόσφορο μέσο που έχουν στα χέρια τους αυτή τη στιγμή οι δυσareστημένοι πολίτες. Αυτή η πολιτική συμπεριφορά συνοψίζει την κύρια τάση αποδόμησης του κομματικού συστήματος.

Τάσεις διατήρησης

Από την άλλη, η ισχυρότερη τάση διατήρησης του παρόντος κομματικού συστήματος είναι οι μειωμένες προσδοκίες των πολιτών. Μειωμένες προσδοκίες από τα κόμματα, την πολιτική και το μέλλον. Οι πολιτικές ανατροπές συμβαίνουν συνήθως όταν έχουν σχηματιστεί αυξημένες προσδοκίες οι οποίες διαψεύδονται σχετικά απότομα. Αντιθέτως, η ανασφάλεια, η εσωστρέφεια και η προσπάθεια διατήρησης των κεκτημένων, συνήθως διαμορφώνουν ένα κλίμα γενικευμένου συντηρητισμού και δομικής ακινησίας. Το κλίμα αυτό περιορίζει τις δυνατότητες εμφάνισης ανταγωνιστικών προς τα κόμματα μορφών πολιτικής αντιπροσωπευσης. Είτε νέων κομμάτων, είτε σημαντικών κινήματων που να μην είναι διάττοντα υποκείμενα (flash actors). Κατά κάποιον τρόπο, το πολιτικό τέλμα και η κοινωνική συντηρητικότητα ευνοούν τη διατήρηση του κομματικού συστήματος σε έναν φαύλο για τη χώρα κύκλο. Σε αυτή τη βασική τάση προστίθενται άλλοι μερικότεροι μηχανισμοί διατήρησης: η συναινετική χρήση των δημόσιων πόρων από το «καρτέλ» των κοινοβουλευτικών κομμάτων, η κληρονομημένη υπερέξουσία του αρχηγού, η αποφυγή των θεσμικών - εκλογικών μεταρρυθμίσεων που θα άλλαζαν τους όρους του κομματικού ανταγωνισμού κ.λπ.

Αποδόμηση χωρίς ανοικοδόμηση;

Αυτή η διεκυστίνδα αποδόμησης και διατήρησης θα διατρέξει το κομματικό μας σύστημα τους επόμενους μήνες. Υπό δύο νέες, πιστεύω, συνθήκες. Η σταθερότητα του κομματικού συστήματος έχει εισέλθει στη φάση του τυχαίου και του συγκυριακού. Η ισορροπία είναι πλέον τόσο ασταθής, ώστε μπορεί να αποδομηθεί από μικρές συγκυριακές αιτίες. Εξάλλου, διαμορφώνεται μια γενικότερη απειρητική αίσθηση ότι τα ρίσκα της αποδόμησης και οι επιπτώσεις του μεταβατικού «χάους» θα είναι ανεκτές, δεδομένης της σημερινής δυσaréσκειας. Ο αδύνατος κρίκος είναι προφανώς το ΠΑΣΟΚ στο οποίο συσσωρεύονται όλες οι αποδομητικές τάσεις, πολιτικές, προγραμματικές, οργανωτικές, ηγετικές. Αρχής όμως μενομένης, κανείς δεν θα μείνει έξω από τον χορό.

Τα προηγούμενα χρόνια, η συζήτηση για την κρίση ή την αναποτελεσματικότητα του κομματικού συστήματος γινόταν κατά κανόνα υπό το πρίσμα του συνειδητού και στρατηγικού μετασχηματισμού του. Σε αυτό προσέβλεπαν προτάσεις στρατηγικής σύγκλισης του αριστερού και του κεντρώου χώρου ή οι απόπειρες σχηματισμού νέων κομμάτων στον κεντροδεξιό χώρο. Το χαρακτηριστικό της σημερινής κρίσης είναι ότι η αποδόμηση δεν συνοδεύεται από σχέδια ανοικοδόμησης. Η

πιθανότητα διαμόρφωσης πειστικών σχεδίων τέτοιου είδους είναι κατά τη γνώμη μου ελάχιστη ως μηδαμινή. Η ενίσχυση των μικρών κομμάτων, της ιστορικής Αριστεράς περιλαμβανομένης, έχει κυρίως χαρακτήρα δυσaréσκειας έναντι της «κατεστημένης» ανικανότητας. Εντούτοις, η ψήφος ενεργού διαμαρτυρίας μπορεί να λειτουργήσει σαν βολή στον σωρό και όχι ήθελε προκύψει.

Χαρακτηριστικό είναι από αυτή την άποψη το φάντασμα του Αντρέα που πλανάται πάνω από την πολιτική ζωή. Το φάντασμα του μισού Αντρέα για την ακρίβεια. Του Αντρέα της ανατροπής του κομματικού κατεστημένου (1974-77) και της αλλαγής (1981-85) αποκομμένης από τη συνέχεια της (τετραετία 1985-89) και τη στρατηγική αναπροσαρμογή (1993-95). Τον επικαλέστηκε ο Καραμανλής στην προεκλογική περίοδο 2004 για την «αλλαγή», τον επικαλέστηκε ο Γ. Παπανδρέου για την «αναγέννηση» του ΠΑΣΟΚ, τον υπονοεί ο Α. Αλαβάνος για τον «διεμβολισμό» του ΠΑΣΟΚ. Πρόκειται για παρομοιώσεις συμβολικού χαρακτήρα, χωρίς πραγματικό αντίκρουσμα, γιατί λείπει το βασικό: το ανοδικό κοινωνικό κύμα, οι αυξουσες προσδοκίες και η ελπίδα. Η αλλαγή του κομματικού συστήματος, αν συμβεί, θα έχει περισσότερο ήναρχα, τυχαία και απρόβλεπτα χαρακτηριστικά.

«Μεγάλη αναταραχή, ωραία κατάσταση» όπως έλεγε ο Μάο; Οι κοινωνίες είναι αρκετά συντηρητικές ώστε να προσβλέπουν στην αναταραχή. Αλλά η αναταραχή μπορεί να είναι και το αποτέλεσμα μη εμπρόθετων ενεργειών. Εξάλλου, οι προσεχείς ευρωεκλογές προβλέπεται να είναι το «πάρτι των μικρών».

Ο Γιάννης Βούλγαρης διδάσκει στο τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας του Πανεπιστημίου Γιάννεσιμου.

Το φάντασμα του Αντρέα πλανάται πάνω από την πολιτική ζωή. Το φάντασμα του μισού Αντρέα για την ακρίβεια. Του Αντρέα της ανατροπής του κομματικού κατεστημένου και της αλλαγής, αποκομμένης από τη συνέχεια της

